

عناصر و جایگاه مفهوم تخنه در فلسفه یونان باستان و بررسی دیدگاه های دیگر درباره آن

حسن مهرنیا^۱، مهدی ذاکری^۲، حسین لطیفی^۳

چکیده

یکی از جنبه‌های مهم و تأثیرگذار در فلسفه فناوری، سابقه تاریخی مفاهیم مرتبط با این موضوع در سخنان نویسندگان و متفکران دنیای باستان است. از میان این مفاهیم، مفهوم «تخنه» بمعنای فن، صنعت یا هنر و جایگاه آن در آثار بجا مانده از یونان باستان، از اهمیت بیشتری برخوردار است. مارتین هایدگر از نخستین کسانی بود که بررسی مفهوم تخنه در یونان باستان را مقدمه درک متمایز از تکنولوژی مدرن تلقی کرد و در این زمینه دیدگاهی خاص داشت. پژوهش حاضر با بررسی سه گروه از متون یونانی در پی آن است که ابتدا عناصر اصلی مفهوم تخنه در نگاه نویسندگان و متفکرین یونان باستان را ردیابی نماید و همچنین با بررسی دیدگاه های دیگر، نقطه ثقل تحلیل او در این مسئله را بازبایی کند. در نهایت روشن می‌گردد که اولاً، مفهوم تخنه، مفهومی غنی است که با توجه به داشتن عناصر مختلف، برای کاربرد در مباحث

۷۹

۱. استادیار گروه فلسفه دانشگاه تهران، پردیس فارابی (نویسنده مسئول): hmehmia@ut.ac.ir

۲. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تهران، پردیس فارابی

۳. دانشجوی دکتری فلسفه دانشگاه تهران، پردیس فارابی

تاریخ دریافت: ۹۶/۸/۱۳ تاریخ تأیید: ۹۶/۱۰/۲

فلسفی برای متفکران یونانی جذاب بوده است و عناصر اصلی آن در طول دوران باستان تکرار شده‌اند؛ گرچه در برخی دوره‌ها، به تناسب شرایط زمانه و دیدگاه هر متفکر، برخی عناصر در آن پررنگتر شده است و نیز فروکاست این مفهوم پیچیده و چندبعدی به یک عنصر کلی، درست و دقیق بنظر نمیرسد.

کلیدواژه‌ها: تخته، یونان، صنعت، هنر، فن، فلسفه فناوری، هایدگر

* * *

مقدمه

پیوند تحلیل فلسفی با موضوعات خاص همواره باعث مطرح شدن مباحثی جدید یا دیدگاه‌های نویی در زمینه‌های مختلف می‌گردد. یکی از این موضوعات، فلسفه تکنولوژی است که با توجه به جنبه‌ها و نتایج آن، در سده اخیر از اقبال نسبتاً گسترده‌یی برخوردار بوده است. یکی از زمینه‌های مهم و سرنوشت‌ساز در این موضوع، بررسی تاریخی مفهوم «تخته»^۱ ریشه بخش اول واژه تکنولوژی - و تحلیل سیر تطور آن در یونان باستان است. این بررسی به ما کمک میکند با دانستن ریشه تاریخی عناصر مختلف معنایی در واژه تکنولوژی، درک درست و متمایزی از مفهوم تکنولوژی در زمانه خود داشته باشیم و از خلط مفاهیم تاریخی بپرهیزیم. همینطور، با این بررسی میتوانیم نظریات و گفت‌مانهای مطرح در فلسفه تکنولوژی را بشکل منظمتری صورتبندی و سازماندهی نماییم. علاوه بر این، کنکاش منابع تاریخی با دیدگاهها و مسائل جدید، میتواند بینشهای بهتر و در نتیجه، نوآوریهای اصیلتری را در پی داشته باشد.

بررسی تاریخی مفهوم «تخته» هم بشکل مستقل و هم در ذیل تحقیقات مرتبط با تکنولوژی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. البته این پژوهشها یا تمام جنبه‌های این مسئله را مورد بررسی قرار نداده‌اند یا اینکه رویکردی خاص بر آنها حاکم بوده است؛ برای مثال، مسئله اصلی در دو کتاب مستقلی که به جایگاه مفهوم تخته از دیدگاه ارسطو یا افلاطون میپردازند، نسبت میان فضیلت و تخته است. این مسئله در عین اینکه اهمیت بسیاری در مطالعه مفهوم تخته و تکنولوژی دارد، اما نمیتواند کلیت دیدگاه یونانی درباره این مفهوم را بشکل کامل بازنمایی کند.

1. *τεχνη*